

Betekenisvol lees- en schrijfonderwijs

Waarom lezen kinderen in jouw klas?

Omdat het moet, of omdat ze écht iets willen weten?

Betekenisvol lees- en schrijfonderwijs

‘Waarom lezen kinderen in jouw klas? Omdat het moet, of omdat ze écht iets willen weten?’

Op veel scholen is er volop aandacht voor het versterken van de basisvaardigheden. Tegelijkertijd staat de leesvaardigheid en leesmotivatie onder druk: Nederlandse leerlingen lezen minder en met minder plezier dan voorheen (PISA, 2022). Mogelijke oorzaken worden gezocht in onder andere de scheiding van taaldomeinen, het steeds meer toetsen van leesprestaties, het gebruik van verarmde teksten of schermgebruik. Ook ervaren leerlingen lezen steeds vaker als verplichting.

Leesmotivatie en leesvaardigheid hangen nauw met elkaar samen. Steeds meer kinderen ervaren lezen als lastig. Wanneer lezen moeite kost, neemt het leesplezier af en gaan kinderen lezen vaker vermijden. Daardoor oefenen ze minder en neemt hun leesvaardigheid verder af. Zo kan een vicieuze cirkel ontstaan van minder lezen en minder vaardigheid.

Wanneer leerlingen daarentegen betrokken zijn, lezen ze vaker en voelen ze meer zelfvertrouwen om lastige teksten aan te pakken. Dat vergroot hun kennis en versterkt hun begrip (Stichting Lezen, 2023).

Goed leesonderwijs is dus van groot belang. Hoe zetten we in het onderwijs niet alleen in op leesvaardigheid, maar óók op leesplezier en leesmotivatie?

Taal als middel

Betekenisvol lees- en schrijfonderwijs ontstaat niet door het volgen of loslaten van een methode, maar door lezen en schrijven functioneel te maken. Taal is voor kinderen een middel om de wereld te begrijpen, ervaringen te delen en betekenis te geven. Betekenisvolle lees- en schrijfactiviteiten kunnen zowel als verrijking van de leesmethode worden ingezet, ter aanvulling wanneer je de methode alleen als leidraad gebruikt of wanneer je volledig zonder leesmethode werkt. Je speelt als leerkracht steeds in op de betrokkenheid van je leerlingen en zoekt naar manieren om de geleerde stof terug te laten komen in spel en onderzoek.

Dit vraagt om onderwijs dat verbonden is met de leefwereld van kinderen. Concreet betekent dit dat lezen en schrijven een duidelijk doel hebben, dat taalactiviteiten voortkomen uit betekenisvolle situaties en dat leren plaatsvindt in interactie.

Verdiepend lezen draait dan niet alleen om strategieën, maar om de vraag: *waarom lezen we dit?* En een schrijfoopdracht gaat niet alleen over vorm, maar over betekenis: *voor wie schrijven we en wat willen we overbrengen?*

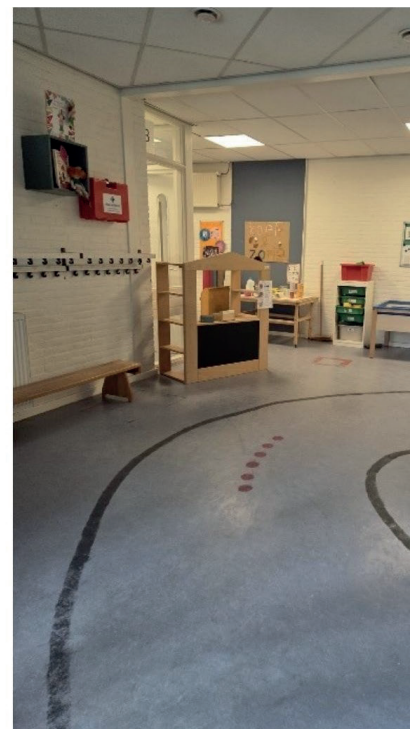
Betekenisvolle lees- en schrijfactiviteiten

Betekenisvolle lees- en schrijfactiviteiten bouwen voort op de ervaringen van kinderen en verbinden spreken, luisteren, lezen en schrijven op een natuurlijke manier. Ze zorgen voor positieve leeservaringen, relevante inhoud vanuit de 'echte' wereld en een soepele overgang naar zelfstandig lezen en schrijven. Als leerkracht speel je een bemiddelende rol, door kinderen te begeleiden in een rijke geletterde cultuur en taal zichtbaar en betekenisvol te maken.

Zo bied je bijvoorbeeld geen losse letters aan. Maar komen de letters vanuit woorden. Woorden die nodig zijn om een thema te begrijpen, te kunnen spelen en teksten aan te kunnen pakken.

Voorbeelden van betekenisvolle leesactiviteiten:

- Voorlezen (close reading)
- Verhalen vertellen
- De boekenkring
- Snuffelen in boeken
- Samen lezen van teksten bij thema's in de klas
- Boekenpraat
- Expertlezen
- De verteltafel
- Ervaringsverhalen uitspelen

Een schaatsbaan op de gang voor het uitspelen van ervaringsverhalen. Bron: *Het Kompas, IJmuiden*

Motivatie, begrip, techniek en woordenschat

Goed lees- en schrijfonderwijs vraagt om een brede blik. De focus moet niet liggen op alleen techniek, maar ook begrip, woordenschat en motivatie spelen een belangrijke rol. Als leerkracht schakel je steeds tussen de vragen: wil een kind lezen (motivatie), begrijpt het wat er staat (begrip), kan het de tekst technisch aan (techniek) en kent het de woorden (woordenschat)? Samen voorkomen deze perspectieven een eenzijdige kijk op leesonderwijs.

De rijke leesomgeving

Een rijke leesomgeving is een belangrijke voorwaarde voor betekenisvol lees- en schrijfonderwijs. Het gaat om een omgeving die lezen en schrijven ademt. Een rijk aanbod van verschillende boeken en teksten, informatieve boeken, leesboeken op verschillende niveaus, gedichtenbundels, sprookjes, stappenplannen, kookboeken of eigen boeken en teksten. Maar ook posters, raadsels, weetjes en boekentips. De ruimte moet kinderen als het ware 'verleiden' tot lezen en schrijven. Ze moeten nieuwsgierig gemaakt worden en uitgelokt om informatie te zoeken, inzichten te delen of zich te verliezen in een mooi, spannend of grappig verhaal.

Als leerkracht ben je onderdeel van deze rijke leesomgeving. Als lezende leerkracht heb jij een belangrijke voorbeeldfunctie. Niet alleen zorg je voor een wisselend en passend aanbod van boeken en teksten, maar je introduceert ook nieuwe boeken, deelt je leeservaringen, stelt vragen, brengt 'problemen' in en bovenal laat je plezier zien in het lezen en schrijven.

Rijke teksten spelen een sleutelrol binnen betekenisvol lees- en schrijfonderwijs. Dit zijn teksten die kinderen uitdagen, nieuwe kennis bieden en uitnodigen tot nadenken.

Ze bevatten complexe taal, verschillende perspectieven of diepere inhoud, waardoor lezen betekenisvol wordt en motiverend blijft.

Begrijpen wat je leest, vraagt om kennis.

Hoe meer kinderen weten over een onderwerp, hoe beter ze teksten begrijpen en hun woordenschat uitbreiden. Het is daarom belangrijk om binnen een thema bewust veel informatieve teksten aan te bieden (Wexler, 2019; Verhallen, 2019).

Ook onderzoek van Fisher, Frey en Hattie (2016) laat zien dat juist complexe, inhoudsrijke teksten bijdragen aan beter begrip.

Leesbevordering bij leerkrachten, zorgt voor lezende kinderen. *Bron: Mijnpleinscholen Boerhaar, Wijhe*

Van spel naar onderzoek

Bij jonge kinderen krijgt betekenisvol taalonderwijs vorm in spel en krachtige thema's. In een rijke speelleeromgeving ontstaan natuurlijke situaties waarin lezen en schrijven nodig zijn. Krabbelen, tekenen, verhalen vertellen en het herkennen van letters zijn stappen richting geletterdheid.

Door te werken met rijke hoeken en krachtige thema's bied je een betekenisvolle context voor jonge kinderen en haal je de 'echte wereld' naar binnen. Een thema als 'De dierentuin' geeft een natuurlijke aanleiding voor het "schrijven" van toegangkaartjes, dierenfolders, stappenplannen of voederschema's. Kinderen snuffelen in boeken en ontdekken woorden, bekijken platen en delen verhalen, terwijl ze vanuit hun eigen nieuwsgierigheid aan de slag gaan.

Thema 'De dierentuin'. Bron: Esmoreit, Luttenberg

Ook voor oudere kinderen speelt de rijke leeromgeving een grote rol en blijven hoeken een waardevolle toevoeging in de klas. De focus ligt nu minder op het spel, maar meer op onderzoek. Thema's gekoppeld aan wereldoriëntatie of burgerschap vormen een mooi uitgangspunt om de boeken in te duiken. Een ontdekhoeck, een themamuur of schrijfhoek, uiteraard met een passend aanbod aan boeken en teksten, bieden kinderen de mogelijkheid om aan de slag te gaan

De praktijk

Hoe dit eruit kan zien in de klas, beschrijft Lotte van der Vliet van OBS Uilenspiegel:

Bij OBS Uilenspiegel in Boekel gingen de combinatiegroepen 2-3 afgelopen jaar op ruimtereis en wat een avontuur! Vanuit het MBTW-model hadden we onze doelen vooraf helder, maar dat gaf juist de vrijheid om het thema kindgestuurd te laten groeien. Als je weet waar je naartoe wilt, kun je onderweg een andere route nemen.

Elke week stond een planeet centraal. De kinderen deden onderzoek, lazen rijke teksten, keken filmpjes van Paxi en volgden mini-colleges. Hun ontdekkingen schreven ze op in brieven aan Teu, een buitenaards vriendje. Zo werd schrijven betekenisvol: met een doel, voor een echt publiek. Door in te spelen op hun vragen en fantasie bleef de betrokkenheid hoog.

Wat dit thema zo krachtig maakte, was de combinatie van sturing en vrijheid. We konden varen op de belevingswereld van de kinderen, zonder de grip op onze doelen te verliezen. Zo ontstond een rijke mix van spelen, onderzoeken, lezen en schrijven – allemaal met betekenis.

De themahoek met een raket bood kinderen spelenderwijs extra ontdekkingsruimte. Thuis leefde het thema door; sommige ouders kochten zelfs een telescoop. Kinderen lazen moeiteloos moeilijke teksten, puur uit nieuwsgierigheid.

Deze aanpak sluit perfect aan bij Lezen en schrijven doe je samen van Bea Pompert: de leerkracht ontwerpt het onderwijs, maar de kinderen geven er kleur aan. Goed nadenken over je doelen geeft ruimte om hun nieuwsgierigheid en fantasie te volgen – en zo ontstaat echt betekenisvol lezen en schrijven.

Werken vanuit onderzoeksvragen

Onderzoeksvragen vormen een krachtig middel om lezen en schrijven betekenis te geven. Ook jonge kinderen kunnen hier al mee aan de slag, wanneer je de vragen klein houdt en goed begeleidt. Ga samen met de kinderen op onderzoek, verwoord wat de kinderen zien en horen, speel in op nieuwe vragen en geef richting.

Naarmate kinderen ouder worden, kunnen de vragen complexer worden, maar jouw begeleiding blijft van groot belang. Daarbij is voorkennis onmisbaar. Te snel vragen naar 'wat weten we al en wat willen we nog weten' levert vaak weinig op. Kinderen hebben eerst input nodig: verhalen, teksten, gesprekken en beelden die hen helpen om de wereld te verkennen. Pas wanneer er kennis is, ontstaan er echte vragen. Die voorkennis vormt de haakjes waaraan nieuwe inzichten kunnen worden opgehangen.

De praktijk

Ook Marlou, leerkracht groep 3 Berglarenschool in Gemert, geeft een inkijkje in haar klas:

Leren lezen op een manier die kinderen écht aanspreekt: enthousiasme, betrokkenheid en verbinding staan voor mij voorop. Het aanbod biedt veel kansen om leesonderwijs betekenisvol te maken voor alle leerlingen, afgestemd op waar ieder kind staat.

Vorig schooljaar startten we in groep 3 met Ik, Kim en Sim, dit jaar met het boek In de hut. Een zelfleesboek voor de kinderen die al kunnen lezen, en tegelijk een voorleesboek voor de hele groep. Vos en zijn kat Muis bouwen een hut in de tuin, en later wil Vos er zelfs in logeren. Na het voorlezen van de eerste bladzijdes staat het verhaal centraal: klanken, woorden en letters worden besproken, opgeschreven of getekend. Kinderen snuffelen in boeken, wisselen ontdekkingen uit, schrijven en tekenen. Natuurlijk worden ook hutten gebouwd, getekend en geschilderd.

Tot slot

Geef kinderen toegang tot de rijke wereld van lezen en schrijven. Want pas wanneer ze ervaren dat hun vragen ertoe doen en hun woorden betekenis hebben, ontstaat de echte motivatie om te lezen en te schrijven.

En vergeet zelf ook niet te genieten van een mooi boek.

Themabrief geschreven door Jonne Lommers